

Дженджеро О. Л.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри мов й методики їх викладання в початковій школі,
Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка

ЗБАГАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЮ НАУКОВОЮ ТЕРМІНОЛОГІЄЮ

Входження України в європейський та світовий соціокультурний простір вимагає змін у підготовці фахівців. Сучасний період розвитку нашої держави відкриває широкі можливості для оновлення змісту освіти, а отже, виховання духовно багатого й професійно підготовленого покоління. Реформа вищої школи, зокрема її цілеспрямованість на гуманізацію та гуманітаризацію освіти, дає можливість виконати соціальне замовлення суспільства щодо формування в майбутніх фахівців з різних галузей професійного комунікативного мовлення.

На думку Л. Мацько, «рівень володіння фаховою метамовою (терміносистемами, фразеологією, композиційно-жанровими формами текстотворення) та рівень мовного іміджу соціальних ролей (політика, державного діяча, керівника, ученого та ін.)» є виявом мовної культури й становлять найвищий рівень сформованості мовної особистості [1, с. 2].

Мета представленої статті – проаналізувати стан проблеми збагачення професійного мовлення студентів-нефілологів українською науковою термінологією в науковій та навчально-методичній літературі, теоретично обґрунтувати й подати практичні рекомендації щодо її розв'язання в курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Оволодіння основами будь-якої професії розпочинається із системи загальних і професійних знань, засвоєння галузевої фразеології та термінології, що сприятиме як успішному навчанню у ВНЗ, так і в подальшій професійній діяльності.

«Для вільного володіння усною та писемною формами професійного спілкування студенти нефілологічних ВНЗ повинні мати чималий активний лексичний запас фахової термінології» [4, с. 62], адже специфіка зазначеного стилю спілкування визначається насамперед значною кількістю термінів, що широко вживаються в професійно-виробничій діяльності. Так, основу професійної лексики фахівця становлять спеціальні галузеві терміни (приблизно 60 %), решта – загальнонаукова термінологія та загальноживані лексеми.

У сучасній вітчизняній лінгводидактичній та методичній літературі наявна значна кількість наукових розвідок, присвячених проблемі формування й удосконалення мовленнєвої компетенції молоді, зокрема, розробленню загальних методик формування мовної компетенції студентів (Барановська Л., Головата Л., Лучкіна Л., Рукас Т. та ін.), проблемам формування мовленнєвої культури (Бабич Н, Біляев О., Пентилюк М., Мельничайко В. та ін.) тощо.

З'являються й дослідження, у яких представлені окремі види роботи з професійною термінологією (Костриця Н., Януш Я., Рукас Т., Тоцька Н. та ін.). Однак, загальної системи роботи з науковою термінологією, яку можна було б застосовувати у процесі навчання студентів українських терміносистем, поки що не розроблено.

Реалізації ідей формування в студентів професійної мовленнєвої компетенції на основі фахової термінології покликана сприяти нова програма з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», що враховує особливості викладання української мови в нефілологічних ВНЗ, на нефілологічних факультетах. Програмою передбачено 14 годин на тему «Українська термінологія в професійному спілкуванні» та 8 годин – «Проблеми перекладу й редагування наукових текстів». Лекції, практичні заняття охоплюють розгляд таких питань:

- *Історія і сучасні проблеми української термінології.*
- *Теоретичні засади термінознавства та лексикографії.*
- *Термін та його ознаки. Термінологія як система. Загальнонаукова, міжгалузева і вузькоспеціальна термінологія.*
- *Термінологія обраного фаху. Способи творення термінів.*
- *Нормування, кодифікація і стандартизація термінів.*
- *Українські електронні термінологічні словники.*
- *Типові помилки під час перекладу наукових текстів українською.*
- *Вибір синоніма під час перекладу. Переклад термінів. Особливості редагування наукового тексту.*

Продуктивність засвоєння термінів та їх активне використання в усному та писемному українському фаховому мовленні багато в чому залежить від системи підготовчих вправ, послідовно спрямованих як на переклад та вдумливе засвоєння термінології, так і на активізацію вмінь говоріння та слухання, необхідних для застосування цієї термінології в конкретних робочих ситуаціях.

Слід зазначити, що не варто обмежуватися лише творчими завданнями, що сприяють активному самостійному використанню термінологічної лексики відповідно до виробничої ситуації. Не менш ефективним є і вправи репродуктивного характеру, що виконують ознайомлювальну функцію:

- дати усно тлумачення фаховим термінам українською мовою;

- дібрати терміни до запропонованих визначень;
- укласти термінологічний словничок до тексту з фахового підручника, дати пояснення термінам;
- переказати матеріал попередньої лекції, звертаючи увагу на вимову та вживання фахової термінології.

Видим щаблем в ієрархії вправ є більш складні вправи творчого спрямування, які передбачають цілковиту самостійність студентів у процесі їх виконання:

- за допомогою словника дібрати до термінів синоніми, скласти з них пари, ввести терміни-синоніми в речення, урахувуючи відтінки значень;
- за допомогою словника дібрати до термінів антоніми, скласти з ними речення;
- використовуючи професійну термінологію, скласти усне висловлювання фахового спрямування;
- скласти діалог на виробничо-професійну тему, насичений фаховою термінологією;
- прочитати текст, знайти й виправити терміни, що вжиті в невластивому для них значенні.

Допомагають студентам відчутти специфіку виучуваних понять, ілюструють особливості нормативного фахового мовлення порівняно з розмовно-побутовим вправи порівняльно-зіставного типу, вправи на перекладання, що виявляють «поряд із спільними ознаками, котрі є характерними для близькоспоріднених мов, також риси своєрідні, національно специфічні» [2, с. 26]. Вправи цих типів дають змогу проаналізувати особливості виучуваних понять на різних мовних рівнях – фонетико-орфоепічному, лексико-граматичному та стилістичному.

Збагачення лексичного запасу студентів-нефілологів професійно-науковою термінологією не є єдиною метою. Треба дбати й про підвищення культури мовлення майбутніх фахівців. Тому дібрані вправи й завдання повинні звертати увагу студентів на такі аспекти вживання термінів:

- особливості вимови та правопису терміна в російській та українській мовах;
- доречність використання термінів та професіоналізмів у різних мовних ситуаціях;
- нюанси вживання термінів-синонімів (дублетів власне українського слова та інтернаціоналізму) у фахових текстах;
- особливості перекладання стійких термінологічних сполук, що не мають точних українських відповідників російським варіантам тощо.

На наш погляд, застосування таких видів роботи допоможе студентам уникати сліпого калькування при перекладанні фахової літератури та створенні текстів професійного спрямування, зорієнтовує на вживання нормативних форм термінолексем та фахових фразеологічних терміносполучень, дає можливість порівнювати, заставляти терміни в близьких мовах, зокрема російській та українській.

Безперечно, найбільш доцільним для формування мовленнєвої фахової компетенції на основі науково-професійної термінології є використання текстів зі спеціальності – невеликих за обсягом, доступних за змістом, насичених словами, стійкими словосполученнями та граматичними конструкціями, характерними для

мови спеціальності. Тільки на рівні тексту виучувані професійні терміни постають як цілісна комунікативна система, придатна для використання в певних робочих ситуаціях.

Для успішної реалізації комунікативної спрямованості дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» великого значення набуває використання в навчальному процесі особистісно зорієнтованих технологій навчання, здатних забезпечити активну участь на уроці кожного учня, підвищити авторитет знань, створити атмосферу співробітництва. Запропонована вище система завдань може бути застосована при впровадженні інтерактивних методик викладання – робота в парах, ротацийних трійках, малих групах, методика незакінчених речень, ситуаційні вправи, рольові ігри, в окремих випадках можливим є використання дискусії чи навіть виконання спільного проекту (наприклад, збирання, систематизація та опис термінів за певними тематичними групами). Таке групове навчання, як зазначає О. Січкарук, є «тим середовищем, яке найбільш природно моделює зовнішнє соціальне оточення, вчить публічній комунікації, в кінцевому випадку сприяє соціалізації людини та її вмінню раціонально і корисно діяти в суспільстві» [3, с. 5].

Отже, термінологічна лексика має велике значення для науково-виробничої комунікації, сприяючи її інтелектуалізації, полегшує процес засвоєння знань та реалізації їх у подальшій фаховій діяльності, поглиблює знання студентів про ознаки виучуваних понять, є засобом розширення активного професійно зумовленого словникового запасу, підвищує культурний рівень представників майбутньої української інтелігенції.

Перспективи подальших досліджень полягають у тісній співпраці викладачів української мови з викладачами фахових дисциплін з метою створення інтегрованих методичних посібників з української мови, наповнених текстами, що містять базові знання для майбутніх спеціалістів, насичених найуживанішою фаховою термінологією; створенні перекладних словників-мінімумів фахових термінів та професійних сполук.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мацько Л. Матимемо те, що зробимо // Л. Мацько / Дивослово. – 2001. – № 9. – С. 2-3.
2. Михайлюк В. Переклад у формуванні культури ділового мовлення // В. Михайлюк / Дивослово. – 1999. – № 7. – С.26-29.
3. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі [Текст]: навч.-метод. посіб. / О. Січкарук. – К.: Таксон, 2006. – 87 с.
4. Тоцька Н. Методика роботи викладачів вищого технічного навчального закладу над українським професійним мовленням студентів // Н. Тоцька / Дивослово. – 2003. – № 1. – С. 62-65.